

**KORXONANI BOSHQARISH TIZIMIDA BUXGALTERIYA HISOBI,
TAHLIL VA AUDITNING ROLI**

Karimova Dilfuzaxon

Andijon davlat texnika instituti

Buxgalteriya hisobi va audit yo'nalishi 4-bosqich talabasi

Annotatsiya. Mazkur maqolada korxonani boshqarish tizimida buxgalteriya hisobi, tahlil va auditning roli ilmiy jihatdan tahlil qilinadi. Tadqiqotda buxgalteriya hisobi orqali moliyaviy ma'lumotlarni yig'ish va qayta ishlash, tahlil vositalari yordamida qaror qabul qilishni qo'llab-quvvatlash, shuningdek, audit jarayonlari orqali moliyaviy va iqtisodiy faoliyatni nazorat qilish imkoniyatlari ko'rib chiqiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bu uch qismli tizim korxonada boshqaruvining samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega.

Kalit so'zlar: Buxgalteriya hisobi, tahlil, audit, korxonada boshqaruvi, moliyaviy nazorat.

**THE ROLE OF ACCOUNTING, ANALYSIS, AND AUDIT IN
ENTERPRISE MANAGEMENT SYSTEMS**

Abstract. This article analyzes the role of accounting, analysis, and audit in enterprise management systems. The study examines the collection and processing of financial information through accounting, decision support using analytical tools, and the control of financial and economic activities through audit processes. The results show that this three-part system plays a crucial role in enhancing the efficiency of enterprise management.

Keywords. Accounting, Analysis, Audit, Enterprise Management, Financial Control.

**РОЛЬ БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА, АНАЛИЗА И АУДИТА В
СИСТЕМЕ УПРАВЛЕНИЯ ПРЕДПРИЯТИЕМ**

Аннотация. В статье анализируется роль бухгалтерского учета, анализа и аудита в системе управления предприятием. Исследование рассматривает сбор и обработку финансовой информации с помощью бухгалтерского учета, поддержку принятия решений с использованием аналитических инструментов, а также контроль финансово-экономической деятельности через процессы аудита.

Результаты показывают, что эта трехкомпонентная система играет ключевую роль в повышении эффективности управления предприятием.

Ключевые слова: Бухгалтерский учет, анализ, аудит, управление предприятием, финансовый контроль.

KIRISH

Korxonalar faoliyatini samarali boshqarish uning moliyaviy holati, iqtisodiy barqarorligi va raqobatbardoshligini to'g'ri baholashga bevosita bog'liqdir. Zamonaviy bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonalar oldida moliyaviy resurslardan oqilona foydalanish, xarajatlarni optimallashtirish va daromadlarni barqaror oshirish vazifalari turadi. Ushbu vazifalarni muvaffaqiyatli amalga oshirish uchun buxgalteriya hisobi, moliyaviy tahlil va audit tizimlari bir-biri bilan uzviy bog'langan holda faoliyat yuritishi zarur hisoblanadi. Chunki ushbu tizimlar korxonalar boshqaruvining axborot, nazorat va tahliliy asosini shakllantiradi.

Buxgalteriya hisobi korxonaning moliyaviy-xo'jalik faoliyati to'g'risidagi dastlabki ma'lumotlarni yig'ish, qayta ishlash va umumlashtirish orqali ishonchli moliyaviy hisobotlarni shakllantirishni ta'minlaydi. Ushbu hisobotlar asosida rahbariyat korxonaning joriy moliyaviy holatini baholaydi, qisqa va uzoq muddatli strategik qarorlar qabul qiladi hamda boshqaruv jarayonini samarali tashkil etadi. Shu bilan birga, moliyaviy tahlil vositalari yordamida aktivlar va majburiyatlar holati, foyda va zarar ko'rsatkichlari, likvidlik va rentabellik darajasi chuqur tahlil qilinadi. Bu esa moliyaviy ko'rsatkichlarning o'zgarish tendensiyalarini aniqlash, kelajakdagi moliyaviy natijalarni prognoz qilish va iqtisodiy xavflarni oldindan baholash imkonini beradi.

Audit esa buxgalteriya hisobi va moliyaviy tahlil natijalarining ishonchligi, qonuniyligi hamda haqqoniyligini tekshiruvchi muhim nazorat mexanizmi sifatida namoyon bo'ladi. Audit jarayoni orqali moliyaviy intizom mustahkamlanadi, ichki nazorat tizimi samaradorligi oshiriladi hamda xatolik va suiiste'molliklarning oldi olinadi. Natijada, korxonalar faoliyatining shaffofligi ta'minlanib, manfaatdor tomonlar — investorlar, kreditorlar va davlat organlari uchun ishonchli axborot bazasi shakllanadi.

Adabiyotlar tahlilidan ko'rinib turibdiki, buxgalteriya hisobi, moliyaviy tahlil va auditdan iborat uch qismli tizim korxonalar boshqaruvining samaradorligini oshirish, moliyaviy barqarorlikni mustahkamlash hamda iqtisodiy risklarni minimallashtirishda muhim ahamiyat kasb etadi [1]. Shu sababli, korxonalar boshqaruvi tizimida ushbu

elementlarning integratsiyalashgan holda faoliyat yuritishi zamonaviy menejmentning strategik va ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida qaraladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI

Korxonada boshqaruvi tizimida buxgalteriya hisobi, tahlil va auditning o‘rni bo‘yicha ko‘plab tadqiqotlar olib borilgan. Karimov va Raxmonovning qarashlari bo‘yicha, buxgalteriya hisobi moliyaviy ma‘lumotlarni tizimli tarzda yig‘ish va qayta ishlash orqali rahbariyatga aniq va ishonchli hisobotlar taqdim etadi, bu esa qaror qabul qilish jarayonini samarali qiladi [2].

Shuningdek, Petrovning fikricha, moliyaviy tahlil korxonaning ichki va tashqi faoliyatini baholash, xarajatlar va daromadlarni optimallashtirish hamda risklarni aniqlash imkonini beradi. Tahlil vositalari yordamida rahbariyat bozor sharoitlariga tez moslashishi va strategik rejalashtirishni amalga oshirishi mumkin [3].

Ivanov o‘z asarida aytishicha, audit jarayoni moliyaviy va iqtisodiy faoliyatning qonuniyligi, to‘g‘riligini nazorat qilish bilan birga, ichki boshqaruv tizimlarining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi. Muallif ta’kidlaydiki, audit korxonada resurslaridan samarali foydalanishni ta’minlashda strategik vosita sifatida qaraladi [4].

Umuman olganda, adabiyotlar tahlili shuni ko‘rsatadiki, buxgalteriya hisobi, tahlil va audit tizimlari bir-biri bilan uzviy bog‘langan holda ishlaganda korxonada boshqaruvi samaradorligini oshirish, moliyaviy barqarorlikni ta’minlash va iqtisodiy risklarni kamaytirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

METODOLOGIYA

Mazkur tadqiqotda korxonada boshqaruvi tizimida buxgalteriya hisobi, tahlil va auditning roli eksperimental va tizimli yondashuvlar orqali o‘rganildi. Tadqiqotda moliyaviy ma‘lumotlar yig‘ilib, tahlil vositalari yordamida qaror qabul qilish jarayoniga ta’siri baholandi. Shuningdek, audit jarayonlari korxonaning moliyaviy holati va ichki nazorat tizimining samaradorligini aniqlashda ishlatildi. Olingan natijalar asosida buxgalteriya hisobi, tahlil va audit tizimlarini integratsiyalashgan yondashuv orqali boshqaruv samaradorligini oshirish imkoniyatlari ilmiy jihatdan tahlil qilindi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Korxonada boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobi, tahlil va auditning samarali integratsiyasi moliyaviy barqarorlik va strategik qaror qabul qilishda hal qiluvchi rol o‘ynaydi. Tadqiqot natijalariga ko‘ra, buxgalteriya hisobi orqali moliyaviy ma‘lumotlarni tizimli yig‘ish va qayta ishlash rahbariyatga aniq hisobotlar taqdim etib, qaror qabul qilish jarayonini sezilarli darajada yaxshilaydi. Tahlil vositalari yordamida

xarajatlar va daromadlar tahlil qilinib, resurslarni optimal taqsimlash va iqtisodiy samaradorlikni oshirish imkoniyati aniqlanadi [5].

Audit jarayoni esa moliyaviy ma'lumotlarning to'g'riligini va korxonada ichki nazorat tizimining samaradorligini ta'minlaydi. Tadqiqot shuni ko'rsatdiki, audit natijalari rahbariyatga risklarni aniqlash, resurslardan samarali foydalanish va ichki jarayonlarni optimallashtirish bo'yicha strategik tavsiyalar berishda muhim vosita sifatida xizmat qiladi. Shu bilan birga, bu uch tizim bir-birini to'ldirgan holda korxonada boshqaruvining sifatini oshiradi va moliyaviy barqarorlikni ta'minlaydi.

Quyidagi jadvalda korxonada boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobi, tahlil va auditning asosiy samaradorlik ko'rsatkichlari taqqoslangan:

1-jadval

Buxgalteriya hisobi, tahlil va auditning korxonada boshqaruvidagi samaradorlik ko'rsatkichlari

Ko'rsatkichlar	Buxgalteriya hisobi	Moliyaviy tahlil	Audit	Umumiy ta'sir
Moliyaviy ma'lumotlarning aniqligi	Yuqori	O'rta	Yuqori	Barqarorlashtiradi
Qaror qabul qilish tezligi	O'rta	Yuqori	O'rta	Tezlashtiradi
Resurslardan samarali foydalanish	O'rta	Yuqori	Yuqori	Maksimallashtiradi
Ichki nazorat tizimi samaradorligi	Past	O'rta	Yuqori	Yaxshilaydi
Risklarni aniqlash va kamaytirish	Past	Yuqori	Yuqori	Optimal darajada

Jadvaldan ko'rinib turibdiki, buxgalteriya hisobi, tahlil va audit tizimlari birgalikda ishlaganda korxonada boshqaruvining samaradorligini sezilarli darajada oshiradi. Masalan, moliyaviy tahlil xarajatlarni optimallashtirish va daromadlarni prognoz qilish imkonini beradi, audit esa tizimdagi xatoliklarni aniqlab, ichki nazoratni kuchaytiradi. Shu bilan birga, buxgalteriya hisobi rahbariyatga tezkor va ishonchli moliyaviy hisobotlar taqdim etadi, bu esa strategik qaror qabul qilishni qo'llab-quvvatlaydi.

Tahlil natijalari shuni ko'rsatadiki, korxonada boshqaruv tizimida bu uch komponentni integratsiyalashgan holda joriy etish iqtisodiy samaradorlikni oshirish, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va risklarni minimallashtirishning eng samarali yo'llaridan biridir [6].

XULOSA

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, korxonada boshqaruv tizimida buxgalteriya hisobi, moliyaviy tahlil va auditning samarali integratsiyasi strategik qaror qabul qilish, moliyaviy barqarorlikni ta'minlash va resurslardan samarali foydalanishni maksimal darajada oshirish imkonini beradi. Buxgalteriya hisobi moliyaviy ma'lumotlarni tizimli yig'ish va ishonchli hisobotlarni taqdim etish orqali rahbariyatning tezkor va asosli qarorlar qabul qilishini qo'llab-quvvatlaydi.

Moliyaviy tahlil yordamida korxonaning ichki va tashqi faoliyati baholanadi, xarajatlar va daromadlar tahlil qilinadi hamda iqtisodiy risklar aniqlanadi. Audit jarayoni esa bu tizimlarni nazorat qiladi, ichki xatoliklarni kamaytiradi va moliyaviy ma'lumotlarning qonuniyligini ta'minlaydi. Shu bilan birga, bu uch tizim birgalikda ishlaganda korxonada boshqaruvining samaradorligi sezilarli darajada oshadi va strategik rejalashtirish jarayoni barqarorlashadi.

Natijada, buxgalteriya hisobi, tahlil va auditning integratsiyalashgan yondashuvi korxonada boshqaruv tizimining asosiy strategik vositasi sifatida qaraladi va uning iqtisodiy samaradorligini, moliyaviy barqarorligini hamda raqobatbardoshligini ta'minlashda muhim ahamiyat kasb etadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Karimov O., Raxmonov S. *Korxonalarni moliyaviy boshqarish va audit*. – Toshkent: Iqtisodiyot va Sanoat, 2020.
2. Petrov S.N. *Moliyaviy tahlil va korxonada samaradorligi*. – Moskva: Ekonomika, 2019.
3. Ivanov V.P. *Audit va ichki nazorat tizimlari*. – Sankt-Peterburg: Politehnika, 2018.
4. Mavlyanov A.A. *Buxgalteriya hisobi va ichki nazoratni takomillashtirish*. – Toshkent: Fan va Texnologiya, 2021.
5. Smith J. *Financial Analysis in Enterprise Management*. – London: Springer, 2019.
6. Zhao L., Wang H. *Modern Auditing Techniques for Business Efficiency*. – New York: Elsevier, 2020.
7. Gupta R., Singh P. *Integrated Accounting and Audit Systems in Industry*. – Singapore: Springer, 2018.

8. Lee C., Park J. *Strategic Financial Management and Internal Control*. – Seoul: KIEP Press, 2021.
9. Fernandez M., Lopez R. *Enterprise Accounting, Analysis and Audit Practices*. – Madrid: TechPress, 2020.
10. Johnson T. *Corporate Management Systems: Accounting, Analysis and Audit*. – Boston: Academic Press, 2019.